

ISSN: 3060-4613

MAKTABGACHA
VA MAKTAB
TA'LIMI VAZIRLIGI

O'zbekiston
Milliy Pedagogika
Universiteti

№6(1)
2026

- 13.00.00 Pedagogika fanlari
- 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
- 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
- 13.00.03 Maxsus pedagogika
- 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
- 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
- 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
- 13.00.07 Ta'limda menejment
- 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
- 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
- 07.00.00 Tarix fanlari
- 19.00.00 Psixologiya fanlari
- 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
- 02.00.00 Kimyo fanlari
- 03.00.00 Biologiya fanlari
- 09.00.00 Falsafa fanlari
- 10.00.00 Filologiya fanlari
- 11.00.00 Geografiya fanlari

M

AKTABGACHA VA AKTAB TA'LIMI

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslashgan ilmiy jurnal

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Elektron nashr. 300 sahifa,
1-iyun, 2026-yil.

BOSH MUHARRIR:

Karimova E'zoza Gapijanovna – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vaziri

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI

Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Shoumarov G'.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirg'izboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Shermuhhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)
Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Wookyu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
Abdullayeva N. Sh. – Pedagogika fanlari doktori (DSc), professor
Doniyorov S. M. – “Yangi O'zbekiston” va “Pravda Vostoka” gazetalari tahririyati DM bosh muharriri, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan jurnalist, filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (Phd)
Shomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Mirzayeva F. O. – pedagogika fanlari doktori (DSc), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis institute dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Tillashayxova X.A. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Ashurov R. R. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Panjiyev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Vaxobov Anvar Abdusattor o'g'li – Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent

Muassis: “Tadbirkor va ishbilarmon” MChJ

Hamkorlarimiz: O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:

Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:

Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician

Shoumarov G. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician

Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor

Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Shermuhhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor

Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)

Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)

Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)

Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)

Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)

Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)

Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor

Abdullayeva N. Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Professor

Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the DM Editorial Office of the newspapers “Yangi O'zbekiston” and “Pravda Vostoka”, Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Philosophy (PhD) in Philology, Associate Professor

Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)

Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor

Mirzayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Associate Professor

Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service

Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor

Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)

Tillashayxova X.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor

Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics

Ashurov R. R. – Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor

Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region

Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun

Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences

Vakhobov Anvar Abdusattor oglu – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences, Associate Professor

“Maktabgacha va maktab ta'limi” jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni chop etish uchun milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan:

Pedagogika fanlari bo'yicha: OAK Kengashi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:

- Ekspert kengashi (29.10.2024-y., №10)
- Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)

Psixologiya fanlari bo'yicha: Toshkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):

- Ekspert kengashi (25.05.2025-y., №10)
- Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

“Maktabgacha va maktab ta'limi”
jurnali

26.09.2023-yildan

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti
Administratsiyasi huzuridagi Axborot
va ommaviy kommunikatsiyalar
agentligi tomonidan **№C-5669363**
reyestr raqami tartibi bo'yicha
ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA

Milliy xarakter tushunchasining pedagogik va aksiologik talqini.....	10
<i>Usmonova Muattar Bahadirjonovna</i>	
Maktabgacha yoshdagi bolalarning o'zini o'zi anglashida muloqotning o'rni	14
<i>Yaxshiboyeva Zuhra, Pardayeva Munisa</i>	
Maktabgacha ta'lim tizimida sog'lom turmush tarzi ko'nikmalarini shakllantirishning zamonaviy usullari	17
<i>Dilsora Shodmonova</i>	
Педагогические предпосылки развития билингвизма у детей в дошкольных образовательных учреждениях	24
<i>Истамова Нигора Азимжановна</i>	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida neyrogimnastika texnologiyalaridan foydalanishning pedagogik asoslari.....	29
<i>Saidova Nigora Olimovna, G'ulomova Shaxnoza Abdusalom qizi</i>	
Jismoniy tarbiya va sport: iqtidorli yoshlarni tanlash, saralash va ularni maqsadli tayyorlashning zamonaviy yo'llari.....	32
<i>Muxamedjanov Shovkat Muxrumovich</i>	
Yoshlar ma'naviy-axloqiy tarbiyasida tarixiy xotira, milliy meros va qadriyatlardan foydalanishning pedagogik asoslari.....	36
<i>Nomozov Muhammadyusuf Meyliqul o'g'li</i>	
Sport tashkilotlarida rahbarlik qilish va boshqarish.....	40
<i>Artikov Xayrulla Baxtiyarovich</i>	
Formation and Development Stages of Terminology as a Scientific Discipline	44
<i>Lola Mannobova</i>	
Lexicographic Features of Onomastic Units in English and Uzbek Dictionaries	48
<i>Berdiyeva Mashhura Tulqin qizi</i>	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarining qobiliyat, qiziqish va o'rganish usullarini hisobga olgan pedagogik metodlar va dars rejaları	51
<i>Abdullaeva Gulmira, Egamberganova Yorqinoy Ollobergan qizi</i>	
Disputning ingliz romanlaridagi pragmatik va lingvokulturologik ko'rinishlari	55
<i>Abdumalikova Diyoraxon Rafiqjon qizi</i>	
O'yin texnologiyalarining aqliy rivojlanishida muammolari bo'lgan bolalar ijtimoiy ko'nikmalarini rivojlantirishdagi o'rni	59
<i>Abdunazarov Abdumutal Olimovich</i>	
Auditoriyada va auditoriyadan tashqari jarayonda talabalar ijtimoiylashuvini rivojlantirish mexanizmlari	64
<i>Alimova Gulrux Farhod qizi</i>	
Maktabgacha yoshdagi bolalarda kreativ fikrlashni rivojlantirishda interaktiv o'yin texnologiyalarining pedagogik imkoniyatlari	70
<i>Axtamova Mohinur O'tkir qizi</i>	
Oilaviy zo'ravonlikka uchragan ayollarni qo'llab-quvvatlashda mahalla va ijtimoiy xizmatlarning o'rni	74
<i>Dumarova Gulfira Kozimbekovna, To'liqinova Muxlisaxon Jamshid qizi</i>	
O'zbek milliy romanchiligida tarixiy haqiqat va badiiy talqin (Xayriddin Sultonning "Yaldo kechasi" romani misolida)	78
<i>G'aybulloyeva Parvina Samandar qizi</i>	
Aqli zaif bolalarda kommunikativ faoliyatning ontogeneza shakllanishi	82
<i>Hamraqulova Durdona Dilshod qizi</i>	
Neuroeducation va Phygital Learning asosida boshlang'ich sinf o'quvchilarining kognitiv faolligini rivojlantirish metodikasi	87
<i>Hikmatova Yulduz Nuritdinovna</i>	

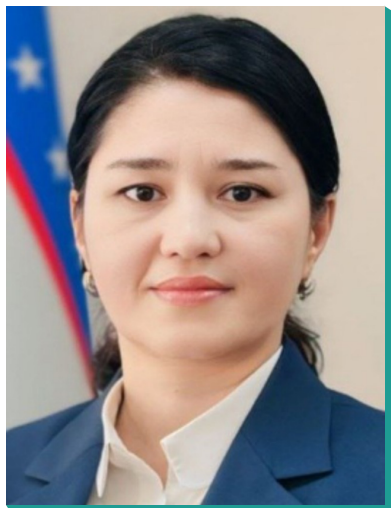

Autizm spektri buzilgan bolalarning ijtimoiy-pedagogik moslashuvining nazariy asoslari	91
<i>Shodmanxojiyeva Iroda Ne'matulla qizi</i>	
Maktabgacha yoshdagi bolalarda nutq rivojlanishini qo'llab-quvvatlashda o'yin texnikalarining roli	95
<i>Jamolova Farida Fatillo qizi</i>	
Ta'lim qardosh tillarga yo'naltirilgan mtt direktorining boshqaruv kompetentligini rivojlantirish mexanizmlari (Qoraqalpog'iston Respublikasi misolida)	98
<i>Jumagulova Gulziya Madiyarovna</i>	
Oliy ta'limda talabalarning raqamli taqdimot va ommaviy nutq ko'nikmalarini axborot texnologiyalari vositasida takomillashtirish	103
<i>Junaydullayev Oxunjon Kaxorjon o'g'li</i>	
Boshlang'ich sinf ona tili darslarida o'yin texnologiyalari orqali nutq malakalarini rivojlantirish	107
<i>Maqsuda Maxsudovna Murodova</i>	
O'zbek tilida "nur" so'zining ko'chma ma'nolari	113
<i>Maxbuba Axatova</i>	
Bo'lajak tarbiya fani o'qituvchilarini kasbiy tayyorlashda raqamli texnologiyalar va interfaol metodlardan foydalanishning o'ziga xos xususiyatlari	116
<i>Misirova Nodira Tovbayevna, Nosirova Dilfuza Sa'dullayevna</i>	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarining ingliz tilida og'zaki nutqini shakllantirishdagi qiyinchiliklar	120
<i>Nabiyeva Xilola Abdulmuratovna</i>	
Maktabgacha yoshdagi bolalarning ma'naviy-ma'rifiy qiyofasini shakllantirishning o'ziga xos xususiyatlari... ..	123
<i>Niyozova Maftuna Normaxmat qizi</i>	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarida "Tarbiya" fanini tabiiy fanlar bilan integratsiyalash asosida ekologik tafakkurni shakllantirish.....	126
<i>Norbo'tayeva Iroda Yunusovna</i>	
Suzish vositalari yordamida talabalarning qo'l va oyoq mushaklarini rivojlantirish metodikasi	130
<i>Nosirov Sardor To'lqinjon o'g'li</i>	
Bo'lajak pedagoglarning metakognitiv kompetensiyasini rivojlantirishning didaktik imkoniyatlari	134
<i>Nosirova Ra'no Xamidovna</i>	
Dual ta'limda oliy ta'lim va maktabgacha ta'lim tashkilotlari o'rtasidagi hamkorlikning mazmuni.....	137
<i>Qoraboyeva Zohidaxon To'lanboyevna, Tursunbayeva Sevara Abdullo qizi</i>	
Maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalar nutqida noverbal vositalarning roli.....	142
<i>Qurbanova Surayyo Tuynazar qizi, Maqsudboyeva Dilbar Olimjon qizi</i>	
Texnologiya fanini o'qitishda integrativ yondashuvning pedagogik zarurati va nazariy asoslari	146
<i>Qurbonmurotov Eldor Abdusaidovich</i>	
O'zbekistonning zamonaviy ta'lim muhitida o'zbek-rus bilingvizmi sharoitida o'quvchilar nutqining psixolingvistik xususiyatlari.....	149
<i>Qurdasheva Bonu Bexzod qizi</i>	
Xorij olimlari tadqiqotlarida prosotsial xulq-atvor namoyon bo'lishining o'rganilishi	153
<i>Rahimova Sarvinoz Odilboy qizi</i>	
Musiqqa fanlarini o'qitishda inquire-based learning texnologiyasidan foydalanish metodlari.....	157
<i>Raximova Dilbar Rizakulovna</i>	
Maktab rahbarining qaror qabul qilish uslubi pedagogik jamoa ijtimoiy faolligini rivojlantirish omili sifatida..	161
<i>Raximova Maryam O'tkir qizi</i>	
Yosh sportchilarda yurak-qon tomir tizimining morfofunksional adaptatsiyasi va sportchi yuragi fenomeni..	173
<i>Alimova Nasiba Adxamovna</i>	
Mintaqaviy iqtisodiyotda turizm klasterlarini rivojlantirishning zamonaviy yo'nalishlari.....	179
<i>Kurbonova Kamola Ilxomovna</i>	
Nutq madaniyati va notiqlik san'ati	183
<i>Mamadaliyeva Lola Shailyasovna</i>	
Molekulyar fizikada klasster yondashuvi asosida masalalar yechish samaradorligini oshirish	188
<i>Mirzamuratov Baxodir Fayzullayevich</i>	
Oliy o'quv yurtlari, sport tashkilotlari va sport marketingi tashkilotlari o'rtasidagi hamkorlikning zarurati.....	192
<i>Samatov Javlonbek Abdukayumovich</i>	

Boshlang'ich sinf o'quvchilarini texnologiya darslarida turli materialdan amaliy ishlarni tashkil qilish metodikasi	195
<i>Sanakulov Xamrakul Rizakulovich, O'roqova Nigina Botirjon qizi, Xoliqulova Ozoda Shuxratovna</i>	
Modern Teaching Methods in English Language Learning.....	199
<i>Sarvinoz Abdulhakimova</i>	
Erkin Vohidov ijodining o'rganilishi	202
<i>Shahnoza Muhammadiyeva</i>	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarida nutqiy faoliyatni rivojlantirishning ilmiy-nazariy asoslari	205
<i>Shopulatova Nasiba Umirovna</i>	
Yuqori intensivlikdagi atsiklik yuklamalar ta'sirida futbolchilar organizmi funksional holatining yoshga oid xususiyatlari.....	208
<i>Shukurova Sayyora Sa'dullaevna, Kadirov Abdurashid</i>	
Talabalarda badiiy did va estetik tarbiyasini rivojlantirish pedagogik muammo sifatida	211
<i>Temirov Murodjon Anvarovich</i>	
The Role of Authentic Materials in Teaching English for Specific Purposes: Implications for Tourism Students.....	215
<i>Toshmamatova Marjona Olimjon kizi</i>	
Neyrokognitiv rivojlanish va bolalarning maktabga psixologik tayyorgarligi o'rtasidagi bog'liqlik	220
<i>Toshpo'latova Mahina Farxod qizi</i>	
Bo'lajak o'qituvchilarda terminologik tafakkurni rivojlantirishning nazariy asoslari	224
<i>Umaraliyeva Shahlo Sayfullo qizi</i>	
Artistic Pedagogy as a Basis for Developing Spiritual-Communicative Culture in Student Youth: Pedagogical Foundations	228
<i>Umarova Malika Khisabidinovna, Orifjonova Kamolabonu Kozimbek qizi</i>	
Pragmatic Competence and Cultural Adaptation in EFL Contexts: Challenges and Pedagogical Implications.....	232
<i>Veronica Khatamova</i>	
Ta'lim tojik tilida olib boriladigan maktablarda morfologiya o'qitish muammosi	236
<i>Xojiyeva Iroda Zokirjon qizi</i>	
Innovatsion yondashuv asosida "Maktabgacha yoshdagi bolalarni tabiat bilan tanishtirish" modulini o'qitish metodikasi muammo sifatida	240
<i>Zaxro Yo'ldashovna Shanasirova</i>	
Interaktiv topshiriqlar orqali boshlang'ich sinf o'quvchilarining chet tiliga bo'lgan qiziqishlarini individuallashtirish	246
<i>Nishonova Gulchehra Ravshanjon qizi</i>	
The Role of Project-Based Learning and Artificial Intelligence Technologies in Enhancing Foreign Language Students' Academic Achievement and Motivation.....	250
<i>Olimov Sh. Sh., Zaripov K. Ya.</i>	
Mechanisms for Assessing Academic Achievements in the Finnish Education System and the Possibility of their Adaptation In Schools In Uzbekistan	254
<i>Saytbekova Svetlana Saylaubaevna</i>	
Maktabgacha ta'limda bolalar bilan innovatsion texnologiyalar yordamida ekologik omillarni singdirish	257
<i>Xoldorova Mashxura G'ulomovna</i>	
Finlyandiya ta'lim tizimida o'quvchilarning o'zlashtirishini baholash mexanizmlari va ularni O'zbekiston maktablarida qo'llash istiqbollari.....	260
<i>Xudaybergenova Zuxra Isakovna</i>	
Jadidchilik harakati va uning pedagogik-ijtimoiy mohiyati hamda tamoyillari	263
<i>Yusupov Ma'mur Ma'rufovich</i>	
Проблемы нравственного воспитания личности в произведениях В. Распутина.....	269
<i>Рахимова Шахзода Равшановна</i>	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarida matematik kompetensiyalarni shakllantirishning pedagogik omillari	273
<i>Imamova Nasiba Xurramovna</i>	

Bo'lajak biologiya o'qituvchilarida tolerantlik madaniyatini rivojlantirishning pedagogik asoslari	276
Xidirov Faxriddin Fozilovich	
Транслингвальные практики русскоязычных мигрантов в условиях многоязычной среды	280
Рахмонова Нилуфар Уткир кизи	
Nutqida nuqsoni bo'lgan bolalarda leksik-grammatik komponentni diagnostika qilish metodlari	284
Mamatkulova Lobar Tolibjonovna	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida o'yin texnologiyalari asosida bolalarning ta'limiy faoliyatini rivojlantirish.....	288
Norqulova Ma'mura Husniddin qizi	
Nutqdagi fonetik kamchiliklarning o'quv faoliyati va savodxonlikka ta'siri	293
Xikmatova Saboxat Xusniddinovna	
Oliy ta'limda sog'lom psixologik muhitni shakllantirish omillari	296
Xusanbayeva Ziyoda Maxmutdjon qizi	

NUTQIDA NUQSONI BO'LGAN BOLALARDA LEKSIK- GRAMMATIK KOMPONENTNI DIAGNOSTIKA QILISH METODLARI

Mamatkulova Lobar Tolibjonovna

Nizomiy nomidagi O'zMPU Logopediya kafedrası p.f.f.d., (PhD)

ORCID: 0009-0004-0019-7314

Annotatsiya: Mazkur maqolada nutqida nuqsoni bo'lgan bolalarda nutqning leksik-grammatik tomonini tekshirishning ilmiy-nazariy asoslari hamda diagnostik metodlari yoritilgan. Shuningdek, leksik zaxira, grammatik tuzilma, bog'langan nutq va so'z yasash ko'nikmalarini aniqlashga qaratilgan metodikalar tahlil qilinib, ularning korreksion-pedagogik faoliyatda qo'llanilishining samarali jihatlari ochib berilgan.

Kalit so'zlar: logopediya, diagnostika, nutq nuqsonlari, korreksion pedagogika, lug'at boyligi, grammatik ko'nikmalar, bog'langan nutq, logopedik tekshiruv.

Abstract: This article highlights the scientific and theoretical foundations as well as diagnostic methods for assessing the lexico-grammatical aspect of speech in children with speech disorders. The study analyzes methods aimed at identifying vocabulary development, grammatical structure, coherent speech, and word-formation skills, and reveals the effectiveness of their application in correctional and pedagogical practice.

Key words: speech therapy, diagnostics, speech disorders, correctional pedagogy, vocabulary development, grammatical skills, coherent speech, speech-language assessment.

Аннотация: В данной статье освещены научно-теоретические основы и диагностические методы исследования лексико-грамматической стороны речи у детей с нарушениями речи. Также проанализированы методики, направленные на выявление объема словарного запаса, уровня сформированности грамматического строя речи, связной речи и навыков словообразования, а также раскрыты эффективные аспекты их применения в коррекционно-педагогической деятельности.

Ключевые слова: логопедия, диагностика, нарушения речи, коррекционная педагогика, словарный запас, грамматические навыки, связная речь, логопедическое обследование.

KIRISH

Bugungi kunda pedagogika va logopediya sohasida nutqida nuqsoni bo'lgan bolalarni erta aniqlash, ularning nutqiy rivojlanishidagi kamchiliklarni bartaraf etish hamda samarali korreksion ishlarni tashkil etish dolzarb masalalardan biri hisoblanadi. O'zbekiston Respublikasida ta'lim tizimini takomillashtirish, alohida ta'lim ehtiyojiga ega bo'lgan bolalarni qo'llab-quvvatlash va inklyuziv ta'limni rivojlantirishga qaratilgan davlat siyosati logopedik xizmatlar sifatini oshirishni ham taqozo etmoqda.

Nutqning leksik-grammatik tomoni bolaning fikrini to'g'ri ifodalashi, atrofdagilar bilan muloqotga kirishishi va o'quv faoliyatini muvaffaqiyatli egallashida muhim o'rin tutadi. Nutqida nuqsoni bo'lgan bolalarda lug'at boyligining yetarli emasligi, grammatik shakllarni noto'g'ri qo'llash, gap tuzishdagi qiyinchiliklar hamda bog'langan nutqning rivojlanmaganligi kuzatiladi. Shu sababli ushbu kamchiliklarni aniqlashga xizmat qiluvchi diagnostik metodikalar ilmiy asoslangan bo'lishi lozim.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Bugungi kunda og'zaki nutqni tekshirishda quyidagi tekshirish metodikalaridan keng foydalanilmoqda:

Y.V. Mazanovanning ^[5] "3 yoshdan 7 yoshgacha bo'lgan nutqni to'liq rivojlanmagan bolalar nutqini tekshirish metodikasi". Ushbu metodika nutqning barcha komponentlarini tekshirishni ko'zda tutadi. Bu tekshirish metodikasi anchagina mukammal tuzilgan bo'lib, u o'z ichiga 11 ta blokni qamrab oladi. Har bir blok o'z ichiga qator topshiriq va vazifalarni qamrab olgan hamda bu topshiriqlarning bajarilishini baholash mezonlari kiritilgan. Har

bir blok bo'yicha nutqiy xususiyat tekshirilganidan keyin baholash mezonlari asosida tekshirilayotgan xususiyat baholanadi. Barcha bloklar bo'yicha tekshirish yakunlanganidan so'ng logopedik xulosa chiqariladi, tashxis qo'yiladi va korreksion ish rejasi tuziladi.

O.S. Ushakova va Y.M. Struninalarning ^[7] "Maktabgacha yoshdagi bolalarda lug'at boyligini tekshirish metodikasi" bolalarning passiv va faol lug'atining rivojlanganlik holatini tekshirish bilan bir qatorda, tovushlar talaffuzi hamda so'zning bo'g'in tarkibini aniqlashni ham o'z ichiga oladi. Topshiriqlar bolalarning yosh xususiyatlarini inobatga olgan holda oddiydan murakkabga qarab joylashtirilgan.

Lug'at boyligi va nutqning grammatik qurilishini tekshirish O.Y. Gribova hamda T.P. Bessonovalarning ^[4] tekshirish metodikalari asosida ham amalga oshirilishi mumkin.

Bolalar nutqining leksik-grammatik tomonini o'rganish uchun milliy maxsus pedagogikada L.R. Mo'minova-ning ^[2] "Nutqi to'liq rivojlanmagan maktabgacha yoshdagi bolalarni logopedik tekshirish metodikalari", M.Y. Ayupovaning ^[2] "Katta maktabgacha yoshdagi bolalarda fonetik-fonematik nutq kamchiliklarini bartaraf etish", Sh.D. Aripovaning ^[1] "Bolalar nutqining grammatik qurilishini rivojlantirishda korreksion-pedagogik ish tizimi" kabi mavzularda olib borilgan ilmiy ishlari hamda shu mavzular negizida yaratilgan nutqni tekshirish metodikalarini keltirish mumkin.

Bu mualliflar bolalarda lug'at boyligi va nutqning grammatik qurilishini diagnostika qilish uchun maxsus tekshirish albomini ishlab chiqishgan. Ushbu albomda nominativ lug'at, atributiv lug'at, antonimlar va bog'langan nutqni aks ettiruvchi illustratsiyalar yorqin hamda bolalar yoshiga mos tarzda tanlangan. Bu albom orqali bolalar nutqini tekshirish jarayoni ular uchun ancha qiziqarli kechadi.

Nutqning grammatik tuzilishini diagnostika qilish jarayonida quyidagi ko'rsatkichlar o'rganiladi:

- nutqning grammatik qurilishi (tuzilgan gap turi - sodda yoki yoyiq gap, ularning tuzilishi, kelishik vositalarining mavjudligi, so'z yasalishi va ulardan to'g'ri foydalanilganligi);
- mustaqil nutqda grammatik qurilmalarni egallaganlik darajasi (qo'llash va tushunish);
- til va nutq birliklarini grammatik jihatdan qurish darajasi;
- grammatik xatolarning xarakteri.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Diagnostika jarayonida quyidagi metodlardan keng foydalaniladi:

1. **Kuzatish metodi.** Bu metod orqali bolaning erkin muloqot jarayonidagi nutqi o'rganiladi. Bunda bolaning so'z boyligi, gap tuzish qobiliyati, grammatik shakllardan foydalanish holati tahlil qilinadi. Kuzatish tabiiy sharoitda olib borilishi sababli ishonchli natija beradi.
2. **Suhbat metodi.** Suhbat yordamida bolaning savollarga javob berishi, fikrni izchil bayon qilishi va grammatik birliklarni qo'llashi aniqlanadi. Bog'langan nutqni baholashda ushbu metod muhim hisoblanadi.

Suhbat vaqtda bolalar nutqini kuzatish bola lug'at boyligi haqida ma'lum tasavvurlarni beradi. Lekin nutq kamchiliklarini mufassal aniqlash uchun bolaning maqsadga qaratilgan lug'at boyligi darajasini belgilab olish zarur. Lug'at boyligini tekshirish uchun maxsus usullar qo'llaniladi: narsalarni nomlash, tasvirlanishiga ko'ra nomlash, nomini umumlashtirish va boshqalar. Bolaga narsalar tasvirlangan rasmlar, ularning harakati, sifati va belgilari taklif etiladi. Narsa va rasmlar mavzular bo'yicha tanlanadi: o'yinchoqlar, idish-tovoqlar, uy jihozlari, kiyimlar, oyoq kiyimlar, tana a'zolari, uy va yovvoyi hayvonlar, o'simliklar, kasblar, yil fasllari.

Bolaga yana quyidagi vazifalar taklif etiladi:

- rasmlar asosida ko'rsatilgan ish harakatini nomlash;
- "Bola nima qilyapti?" - bola ish harakatini nomlash bilan birga savolga javob berishi kerak. "Men nima qilyapman?" - ish harakati amalda namoyish etiladi;
- narsa yoki harakatni nomlash. Bola nomlashi kerak bo'lgan narsalar yoki ularning harakati, sifat belgilari tasvirlangan narsalar rasmi ko'rsatiladi. Bunda logoped bolaga savollar orqali murojaat etadi: "Bu nima?", "Bu kim?", "Nima qilyapti?", "Qanday?", "Kimniki?";
- tasvirlanganiga ko'ra narsalarni nomlash: "Qaysi hayvon sut beradi?", "Nima bilan yozamiz?" va boshqalar;
- umumlashtiruvchi so'zlarni ajratish: bir qator narsalarni yoki narsalarga oid rasmlarni bitta umumiy so'z bilan nomlash. Masalan: olma, anor, uzum, behi, shaftoli, anjir, limon yoki ularning rasmlari ko'rsatiladi va savol beriladi: "Bu ko'rsatilgan narsalarni bir so'z bilan qanday nomlaymiz?" bunda imkoni boricha turli

bo'g'inli so'zlar talaffuzi tekshiriladi: parafaziya, perseverasiya, eliziya, kontaminasiyaning bor yoki yo'qligi belgilanadi.

- rasmlardan foydalangan holda ularni harakati bilan nomlash taklif etiladi. Bolaga rasmlarni ko'rish taklif etiladi, bunda bola rasmagi narsa qanday harakat qila olishini aytib berishi lozim (qaldirg'och uchayapti, qo'g'irchoq o'tiribdi, bola yuguryapti, qiz suzyapti). Quyidagi savol bilan bolaga murojaat etish mumkin: "Bola nima qilayapti?" va hakozi.

- 3. Rasmlar asosida hikoya tuzish.** Bolaga predmetli yoki syujetli rasmlar tavsiya etilib, ular asosida hikoya tuzish so'raladi. Ushbu metod bog'langan nutqni, gaplarning grammatik jihatdan to'g'ri tuzilishini va lug'at boyligini tekshirish imkonini beradi.

Bunda bola rasm qahramonlariga nom qo'yishi, qanday harakat amalga oshirayotgani to'g'risida, nechta qahramon ishirok etayotgani haqida hikoya qilib berishi kerak. Bu tekshiruvni amalga oshirishda "Sholg'om" ertagini tanlash mumkin. Bu ertak syujetga boyligi, bolajonlar uchun tanish bo'lganligi sababli bolalarga qiyinchilik tug'dirmaydi.

- 4. Maxsus logopedik topshiriqlar.** Bunda so'zlarni ko'plikda qo'llash, kelishik qo'shimchalaridan foydalanish, fe'llarni zamonlarda o'zgartirish, gaplarni davom ettirish kabi topshiriqlar beriladi. Ushbu topshiriqlar grammatik tizimning shakllanganlik darajasini aniqlashda samarali hisoblanadi.

Birlik va ko'plikdagi otlarni tushunish. Bolaga narsalarga oid rasmlar ko'rsatiladi, uni tanishi va ko'rsatish ko'nikmasi aniqlanadi: mashina qayerda, mashinalar qayerda, qo'g'irchoq qayerda, qo'g'irchoqlar qayerda, olma qayerda, olmalar qayerda va boshqalar.

Kichraytirish - erkalash qo'shimchasiga ega bo'lgan so'zlarni tushunish. Bolaga narsalarga oid rasmlar beriladi va quyidagilarni ko'rsatish ko'nikmasi aniqlanadi: stol qayerda, o'yinchoqli stolcha qayerda, qoshiq qayerda, qoshiqcha qayerda, quyon qayerda, quyoncha qayerda va hakozi.

Birlikdagi otlardan ko'plikdagi otlarni hosil qilish

- Koptok- koptoklar
- Bola - bolalar
- Kitob - kitoblar

Otlardan kichraytirish-erkalash shakllarini hosil qilish

- Uy - uycha Oyi - oyijon
- Sichqon - sichqoncha Halima - Halimaxon
- Toy - toychoq Qiz - qizaloq
- Kelin- kelinchak Bola- bolaginam

Otlardan sifatlar yasash

- Erk +in = erkin Ish+chan= ishchan
- Bahor +gi= bahorgi Javob+gar= javobgar
- Tarbiya +viy= tarbiyaviy Xalq+parvar= xalqparvar

- 5. Didaktik o'yinlar.** Didaktik o'yinlar orqali bolaning nutqiy faolligi oshadi, tekshiruv jarayoni qiziqarli tashkil etiladi. Bu esa bolada erkinlik hosil qilib, aniq diagnostik ma'lumot olish imkonini yaratadi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Bunda asosiy diqqat bolalarning qay tarzda gap tuzishiga qaratiladi. Bolaga rasmlar asosida hikoya qilish, oddiy va murakkab mazmunli matnlarni so'zlab berish taklif etiladi. Bunda so'zlarni bog'lab, matn mazmunini qay darajada so'zlab berishi va undagi kamchiliklar hisobga olinadi. Bolaning nutqiy faolligi darajasi, monologik nutqdan foydalanish imkoniyatlari belgilanadi. Bundan tashqari, bolaning nutqiy muomalada tashabbuskorligi, she'r va ashulalarni bilishi kabi jihatlar ham hisobga olinadi.

Bolaning faqat nutqini emas, balki uning ruhiy xususiyatlarini, shaxsining e'tibor talab etadigan tomonlarini hamda aqliy holatini ham o'rganib borish lozim. Logoped tekshirish jarayonida bolani faqat kuzatib, u bajargan vazifalarni baholabgina qolmay, balki zarur hollarda unga yordam berishi ham kerak.

Tekshirish jarayonida bola faoliyati, uning qiziqishlari, muvaffaqiyat va muvaffaqiyatsizlikka munosabati, qiyinchiliklarni qanday qabul qilishi va ularni bartaraf etish usullari, shuningdek, yo'l qo'yilgan xatolarni to'g'rilash qobiliyati hisobga olinishi lozim. Bolani charchatib qo'ymaslik, shuningdek, uning faollik darajasini pasaytirmaslik uchun tekshirish vaqtida ish turlarini o'zgartirib turish tavsiya etiladi.

Ish jarayonida bolaga va uning ota-onasiga bo'lgan munosabat, xushmuomalalik bilan olib borilgan tekshiruv ruhiy-terapevtik ta'sir ko'rsatish asosida tashkil etilishi kerak. To'g'ri tashkil etilgan diagnostika ishlari tabaqalashtirib aniqlash masalalarini hal etishga imkon beradi va shu bilan birga, tuzatishga qaratilgan ish usullarini to'g'ri tanlashda katta ahamiyatga ega bo'ladi.

Nutqning leksik-grammatik tomonini diagnostika qilish natijalari asosida korreksion-rivojlantiruvchi ishlar rejalashtiriladi. Diagnostika qanchalik aniq tashkil etilsa, logopedik ta'sir samaradorligi ham shunchalik yuqori bo'ladi. Shu sababli logoped zamonaviy metodikalardan unumli foydalana olishi zarur.

XULOSA VA TAKLIFALAR

Xulosa qilib aytganda, nutqida nuqsoni bo'lgan bolalarda leksik-grammatik komponentni diagnostika qilish logopedik ishlarning muhim bosqichlaridan biri hisoblanadi. To'g'ri tashkil etilgan diagnostika bolaning nutqiy imkoniyatlarini aniqlash, mavjud kamchiliklarni baholash hamda individual korreksion ishlarni rejalashtirish imkonini beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Aripova Sh.D. Bolalar nutqining grammatik qurilishini rivojlantirishda korreksion-pedagogik ish tizimi: pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasi. - Toshkent, 2018. - 33 b.
2. Ayupova M.Yu. "Logopediya". O'zbekiston faylasuflari milliy jamiyati nashriyoti. Toshkent - 2019-yil
3. Л.Н.Блинова "Диагностика и коррекция в образовании детей с ЗПР" Москва - 2005
4. Грибова, О.Е. Технология организации логопедического обследования: методическое пособие / О.Е. Грибова; О.Е.Грибова. - 3-е изд. - Москва: АЙРИС ПРЕСС, 2008. - 90 с. - (Библиотека практика-логопеда). - ИСБН 978-5-8112-3215-4.
5. Мазанова Елена: Обследование речи детей 6-7 лет с ОНР. Методическое указания и картинный материал. Издательство: Гном, 2023 г. - 64 с.
6. D.Nurkeldiyeva "Pedagogik psixologik diagnostika". Toshkent "VNESHINVESTPROM". 2019 y
7. Ушакова, О.С. Методика развития речи детей дошкольного возраста [Текст] / О.С.Ушакова, Е.М.Струнина. - М.: Детство-Пресс, 2012. - 287 с.

-
- 13.00.00 Pedagogika fanlari
 - 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
 - 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
 - 13.00.03 Maxsus pedagogika
 - 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
 - 13.00.07 Ta'limda menejment
 - 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
 - 07.00.00 Tarix fanlari
 - 19.00.00 Psixologiya fanlari
 - 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
 - 02.00.00 Kimyo fanlari
 - 03.00.00 Biologiya fanlari
 - 09.00.00 Falsafa fanlari
 - 10.00.00 Filologiya fanlari
 - 11.00.00 Geografiya fanlari

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Mas'ul muharrir: Ramzidin Ashurov

Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov

Musahhih: Alibek Zokirov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2026. №6(1)

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C-5669363 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzirimiz: Toshkent shahar, Yunusobod tumani
19-mavze, 17-uy.